

פדיון שבויים {המשך}

סיכום ביניים קצר:

אין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהן. או משום דחוקא דציבורא או כדי שלא יתאמצו לחטוף עוד.

אין הכרעה בגמרא {כך כתבו הר"ף והרא"ש}.

הרמב"ם והשו"ע ועוד, הכריעו כצד השני.

רבי יהושע בן חנניה פדה את התינוק פי עשרה מדמיו. שלוש אפשרויות:

א. בגלל סכנה {תוס', ועוד. והרמב"ם והרמב"ן חולקים כי כל שבוי נמצא בסכנה} וגם המחבר לא ציין סיבה זאת.

ב. בגלל שעתידי להיות תלמיד חכם גדול {כן הוא גם בטור ובשו"ע}.

ג. בשעת תורבו הבית {כפי שכתב המאירי שכולם שבויים ולא שייך משום דליגרבו}

שולחן ערוך יורה דעה סימן רנב

ב. ה' המעלים עיניו מפדיון שבויים, עובר על לא תאמץ את לבבך {דברים טו, ז}. ועל לא תקפוץ את ירך {דברים טו, ז}. ועל לא תעמוד על דם רעך {ויקרא יט, טו}. ועל לא ירדנו בפרך לעיניך {ויקרא כה, נג}. ובטל מצות פתוח תפתח את ירך לו {דברים טו, ח}. ומצות וחי אחיך עמך {ויקרא כה, לו}. ואהבת לרעך כמוך {ויקרא יט, יח}. והצל לקוחים למות {משלי כד, יא}. והרבה דברים כאלו.

ג. כל רגע שמאחר לפדות השבויים, היכא דאפשר להקדים, הוי כאילו שופך דמים.

ד. אין פודין השבויים {ד' יותר (ה) מכדי דמיהם, מפני תיקון העולם, ה' ו} שלא יהיו האויבים מוסרים עצמם עליהם לשבותם. {ז' אבל אדם יכול לפדות את עצמו בכל מה שירצה. ח' וכן לת"ת, או אפילו אינו ת"ח אלא שהוא תלמיד הריף ואפשר שיהיה אדם גדול, פודים אותו בדמים מרובים. ואם אשתו כאחר דמי או לא, עיין בטור אבן העזר סי' ע"ח}.

פתחי תשובה יורה דעה סימן רנב ס"ק ד

{ד' יותר - עי' באשל אברהם בשם שו"ת נחלה ליהושע דבמקום דאיכא למיחש לקטלא פודין.

ועיין בתשובת יד אליהו סימן מ"ג שלא כתב כן אלא דאפילו בעומד להריגה אין פודין יותר מכדי דמיו דתירוצא קמא שבתוספת פרק הניזקין לא קאי אליבא דאמת ע"ש .

וכ"כ בתשובת מהר"ם לובלין סימן ט"ו בא' שהיה נתפס בתפיסה בסענה שזינה עם זונה אם צריכין להפריז עליו מעות הרבה להציל נפשו והשיב שע"פ הדין אין צריכין שאין פודין את השבויים יותר מכ"ד אך מפני חילול השם יפזרו עליו ממון הרבה ע"ש.

ועיין בספר בה"י סק"ב כ' בשם הגאון מהרש"ק שנעלם ממנו דברי תוספת בגיטין הג"ל דאם ביקשו להרגו פודין ע"ש

11) (ומ"ש הב"י שם ראייה לזה דהרי המעלים עיניו מפדיון שבויים עובר על לא תעמוד על דם רעך והרי כ' בא"ח סוס"י תרנ"ו דבמצות לא תעשה חייב ליתן כל ממנו ע"ש לאו ראייה היא לפמ"ש לעיל סי' קנ"ז ס"ק ד' בשם הפמ"ג ו' תשו' הות יאיר דדוקא בלא תעשה שיש בו מעשה ע"ש)

13) אך בתשובת כנסת יחזקאל סימן ל"ח השיג עליהם משום דהאי תירוצא דסכנת נפשות לא שייך אלא אם טעמא משום דחוקא דציבורא אבל לטעמא דלא לגרבי הסברא לליפך. דאם בסכנת נפשות פודין ירצו להרוג את השבויים כדי שיפדו יותר מכדי דמיהן וגם יגרבו וירצו להרוג.

14) וא"כ לפמ"ש הרמב"ם והשו"ע טעמא דלא לגרבי שפיר כתב מהר"ם לובלין שאין הקהל צריכין מטעם אין פודין את השבויים אף בספק נפשות יותר מכדי דמיהן. ומה שכתב דמשום חילול השם יש להקהל לפדות היינו לפי דהרי"ף והרא"ש סברי דבעיין לא איפשטא

אם הטעם משום דחוקא דציבורא או דלא לגרבי להכי י"ל קים לן כוונתיהו.

15) וכתב עוד דכל זה במדינות אחרות שנותנים עין בממון ושייך טעמא דגרבי אבל במדינות אלו אשר תל"ת לא כן הוא צריך עיון רב אם אין חייבים לפדות נפש מישראל בספק נפשות בכל ממון וע"כ פסק למעשה באחד שישב בחצר המטרה קרוב לס"ג דצריכין לפזר עליו מעות אך הקרובים יתנו הערכה כפי ששימו עליהם הפרנסים והמותר מקופת הקהל עיין שם:

פתחי תשובה יורה דעה סימן רנב ס"ק ה

16) (ה) מכדי דמיהם - עיין בתשובת מהר"ם לובלין סימן ט"ז שכתב דפירוש כדי דמיו היינו כפי מה ששוה למכור בשוק כעבד ואע"ג דבארצנו זה אין רגילות למכור עבדים ושפחות בשוק מ"מ מאחר שלא מצינו בדברי שום אחד מהאחרונים שום גילוי דעת שכזמנינו ישנתה הדין מדין הגמרא מסתמא גם בזמנינו צריכין להאריך /להעריך/ דמיו כמה היה שוה למכור בשוק שמוכרין שם עבדים כגון בארץ ישמעאל ותוגרמה ע"ש.

17) אכן מצאתי בתשובת רדב"ז החדשות סימן מ' שכתב

דפירוש כדי דמיהן הוא כמו שנפדים שבויים עובדי סוככים ולא כעבד הנמטר בשוק.

וע"ש עוד שלימד זכות על מה שאנו נוהגין שפודין ביותר משיעור זה וכתב דמצוה רבה איכא וכל המרבה להתעסק בזה הרי זה משובח וע"ש היטב בסימן תצ"ח:

19) ביאור הגר"א יורה דעה סימן רנב ס"ק ו

[ו] שלא יהיו כו'. בעיא דלא איפשיטא שם אבל מדפליגי בכתובות נ"ב א' באשתו משמע משום דלא ליגרבו:

האם חייב אדם להכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל את חברו מסכנה ודאית?
 רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק א יד. כל היכול להציל ולא הציל עובר על דווקרא י"ט ט"ז לא תעמוד על דם רעך, וכן הרואה את חברו טובע בים או ליסטים באים עליו או חיה רעה באה עליו ויכול להצילו הוא בעצמו או שישכור אחרים להצילו ולא הציל, או ששמע גוים או מוסרים מחשבים עליו רעה או טומנין לו פח ולא גלה אחוז חברו והודיעו, או שידע בגוי או באנס שהוא קובל על חברו ויכול לפייסו בגלל חברו ולהסיר מה שבלבו ולא פייסו, וכף כיצא בדברים אלו, העושה אותם עובר על לא תעמוד על דם רעך.

כסף נשמה הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק א הלכה יד.
 כל היכול להציל ולא הציל וכו'. בס"פ בן סורר ומורה (דף ע"ג) מניין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטים באים עליו שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך והא מהכא נפקא מהתם נפקא אבידת גופו מנין ת"ל והשבותו לו אי מהתם ה"א ה"מ בפשיה אבל מיטרח ומיגר אגורי אימטו לא קמ"ל וכתב הרא"ש והניצול חייב לפרוע למציל מה שהוציא דאין אדם חייב להציל נפש חברו בממונו היכא דאית ליה ממונא לניצול וכתב הגהות מיימון עבר על לא תעמוד וכו' בירושלמי מסיק אפ"י להכניס עצמו בספק סכנה חייב עכ"ל. ונראה שהטעם מפני שהלה ודאי הוא ספק;

תלמוד ירושלמי מסכת תרומות פרק ח הלכה ד רבי איסי איתציד בספסופה אמר רבי יונתן יכרך המת בסדינון ר יונתן התיישב ואמר שצריך להכין תכריכין אמ' רבי שמעון בן לקיש עד דאנא קטיל ואנא מיתקטיל אנא איזיל ומשוייב ליה בהיילא אזל ופייסון ויהבוניה ליה ריש לקיש אמר או שאני אהרוג את הליסטים או שיהרגני, והוא פייס את הליסטים ושחררו את רבי איסי רואים שצריך להכניס לספק סכנה כדי להציל! ומהר"י קארו הביא זאת להלכה גם בדבריו בב"י בטור ח"מ סי' תכו.

כתב בשו"ת צ"ח אליעזר חלק יג סימן ק (ג) למרבית הפלא, למרות שהב"י הסביר סברת היר"ב בכל זאת לא הכניס זאת - ההלכה בשלחנו הטהור, לפסוק ולהגיש שצריך להכניס עצמו אפילו בספק סכנה כדי להציל חברו מסכנה ודאית, וגם הרמ"א לא הביא מזה.
 הסמ"ע עמד על כך, ויישב דו"ל דכיון שהפוסקים הרי"ף והרמב"ם, הרא"ש והטור, לא הביאו מזה בפסקיהו משו"ה השמיטוהו ג"כ הב"י והרמ"א, זאת אומרת שלהלכה לא ס"ל לפסוק כן.

שו"ת רדב"ז חלק ג סימן תרכו (אלף נב) שאלת ממני אודיעך דעתי על מה שראית כתוב אם אמר השלטון לישראל הנח לי לקצץ אבר אחד שאינך מת ממנו או אמית ישראל חברך.

11

תשובה זו מדת חסידות ומאי חזית דדם חבריך סומק טפי דרכיה דרכי נועם וצריך שמשפטי תורתנו יהיו מסכימים אל השכל והסברא ואיך יעלה על דעתנו שיניח אדם לסמא את עינו או להתוך את ידו או רגלו כדי שלא ימיתו את חברו הלכך איני רואה טעם לדין זה אלא מדת חסידות ואשרי חלקו מי שיוכל לעמוד בזה ראם יש ספק סכנה נפשית הרי זה חסיד שוטף דסתיקא דידיה עדיף מורדאי דתבריה. והנראה לע"ד כתבתי.

12

תלמוד בבלי מסכת גדה דף סא עמוד א 13
 הנהו בני גלילא דנפק עליהו קלא דקטול נפשא, אתו לקמיה דרבי טרפון, אמרו ליה: לטמרינו מר! אמר להו: היכי נעביד? אי לא אטמרינו - חזו יתייב, אטמרינו - הא אמור רבנן האי לישנא כישא, אע"ג דלקבולי לא מבעי - מיחש ליה מבעי, זילו אתון טמרו נפשיכו. +במדבר כ"א+ ו רש"י

14

מיחש ליה מיבעי - ושמא הרגתם ואסור להציל אחכם. שאלת דרב אחאי גאון שמא הרגתם ואם אטמין אתכם חייבתם ראשי למלך. והיינו דאמרינו למיחש ליה מבעי, שיש לחוש ללשון הרע להאמינו לגבי זה שיוחר שלא יבוא הפסד לא לו ולא לאחרים.

15

רואים שלא רצה לסכן את עצמו, אע"פ שזה היה רק ספק האם זה ירדע למלכות! (כך פסק בספר יד אליהו מלובלין סי' מג)

16

בשעת מלחמה שו"ת צ"ח אליעזר חלק יג סימן ק השאלה היא: הייל שנפצע בשדה - המערכה, והוא נשאר מוטל כשטח מסוכן וחשוף לאויב, ואם לא יחישו להוציא אותו מהשטח או להגיש לו עזרה רפואית ימות בודאי מפצעי, או אפילו הדבר שקול אם ימות או לא. ומאידך, אלו שימהרו להחיש לו את העזרה מכניסים את עצמם עו"כ בספק סכנה לפן יפגע בהם אש האויב למרות חיפוי האש שיתנו להם מצידנו. והספק אינו טחם ספק מנפשט, אלא הוא ספק מבוסס. על כן השאלה היא אם מחויבים, או עכ"פ מותרים, להכניס את עצמם בספק סכנה כדי להציל את חכרם מודאי סכנה, או אפילו בספק סכנה. או לא, שאינם מחויבים, או גם לא רשאים להכניס את עצמם בסכנה או ספק סכנה עבור כך בטענה שההלכה היא כי חייך קודמים, ונבוא כע"ה לברר ולפשוט את השאלה.

17

18

(1) אולם בהתבוננות ובחזירה יחד מעמיקה בנבכי ההלכה נמצא שלא כן הדבר, וכמלחמה ההלכה בזה אחרת. כמסכת שבועות ד' ל"ה ע"ב אמרינו: אמר שמואל מלכותא דקטלא חד משיחא (באנגריא דעבודת המלך, רש"י) לא מיעושא שנאמר כרמי שלי לפני, האלף לך שלמה למלכותא דרקיטא ומאחיס לעומרים את מ"ו למלכותא דארעא (לרבנן, הניחם ויעסקו כחורה אחד משיחא שבה, רש"י) וכותבים החוס', דבהוצאת למלחמת הרשות קאמר, ומבאר מהרש"א כוונת דברי התוס' דלשון דקטלא לא משמע לכו באנגריא כפרש"י, אלא דקטלא ממש, ומשמע לכו דמלכי ישראל אירי קרא, ובהוצאת למלחמת הרשות, דמלחמת מצוה כתיב לא תהיה /וחזו' כל נשמה.

19

למדנו מזה שהמלכות או הכח השולט בעם ואחראי למשטתו רשאי להכניס עם רב לסכנת מלחמה, ואפילו במלחמת הרשות, שהוא, כפי שנגזרה הרמב"ם בס"ה ממלכים ה"א: - המלחמה שנלחם המלך עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרחיב כבודו ודולתו ושמעו. [אמנם בכל צורך שתהיה הנגמה והמחשבה כדי להרים רוח האמת למלאות העולט צדק ולשבור ורוע הרשעים ולהלחם מלחמת ה' וכמבאר הרמב"ם בפ"ד ממלכים ה"י ע"ש]. (הערה: בשיעור הבא נביא בל"ד גם את דברי הנצי"ב ומרן הרב ועד)